

BUXORO YAHUDIYLARINING MILLIY BAYRAM VA MAROSIMLARI

Rasulova Mohichehra Maston qizi

Etnografiya, etnologiya va antropologiya 2-bosqich magistranti

Ilmiy rahbar: **Ahmadov A.A**

BuxDU Arxeologiya va Buxoro tarixi kafedrası t.f.f.d., (PhD)

***Annotatsiya:** Ushbu maqolada Buxoro yahudiylarining milliy bayramlari va marosimlari ilmiy jihatdan tahlil qilingan.*

***Kalit soʻzlar:** Shabat, masa, sukkot, hanukka, Rosh Hashanah, Purim, Yom kipur, Pasxa, sinagoga.*

Tarixdan maʼlumki, har bir xalq, millat oʻzining oʻtmishi, madaniyati, qadriyatları bilan alohida ajralib turadi. Asrlar davomida yurtimizda yashab kelayotgan Buxoro yahudiylari ham yuqoridagi fikrimizning yorqin dalili desak xato boʻlmaydi. Buxoro yahudiylari turmush tarzining ajralmas bir boʻlagi hisoblangan marosimlari, bayramlari haqida soʻz yuritar ekanmiz ularning oʻziga xos xususiyatlarini ajratish mumkin.

- Ishni tugatish, taqiqlash. Biroq, “Shabat ” va “Yom Kipur” bayramlaridan tashqari barcha bayramlarda taomlar pishirishga ruxsat etiladi

- “Xushchaqchaqlik qilishga undov ” (Yom Kipur va roʻzadorlardan tashqari). Bayramlarda motam tutilmaydi va hatto marhumlar uchun yetti kunlik motam ham bayramdan keyingi kunga qoldiriladi.

- Bayramona taom. Bayram taomlarining tartibi odatda bir xil: birinchidan, sharob (kiddush) ustida duo qilinadi, keyin qoʻllarni yuvish marosimi boʻladi, keyin nonga duo qilinadi va ovqatning oʻziga oʻtiladi

-“Muqaddas yig‘ilish”, ya’ni jamiyatning barcha a’zolarini bayram marosimlari va ibodat qilish uchun yig‘ilishi

-“Avdala” marosimini o‘tkazish – bayram va haftaning ish kunlarini ajratish.

- Barcha yahudiy bayramlari kechqurun, quyosh botganda boshlanadi, chunki bu vaqtda yangi kun tug‘iladi degan tushuncha mavjud.[1]

Yahudiylar urf-odatlarini ushbu xalq va din tarixi bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, aksariyat bayram va marosimlari muqaddas kitoblarida keltirilgan voqealar va yahudiy xalqining fojiali kunlarini xotirlash maqsadida o‘tkaziladi.

Asosiy bayram – Shabat. Haftaning yettinchi kuni kundalik ishni to‘xtatish –Eski Ahdning asosiy amrlaridan biridir, unda shunday deyiladi: “Shabat kunini eslang va uni sharaflang: olti kun ishleng va barcha ishlaringizni tugating, yettinchi kuni esa - barcha ishingizni faqat Xudo uchun qiling”. Shuning uchun yahudiy yilining asosiy bayrami har hafta bo‘ladi.[3]

Shabat kuni Shabat shamlarini yoritgan paytdan boshlab yahudiylar uyiga kirgan hisoblanadi. Juma kuni kechqurun, har doim quyosh botishidan oldin, uy egasi Shabat shamlarini yoritadi va shamni yoritishda duo o‘qiladi. Shundan so‘ng, shanba boshlangan deb hisoblanadi.

Shabat bayrami munosabati shanba kuni Buxoro yahudiylari uchun dam olish kuni hisoblanib, hatto kundalik turmushdagi ishlar bilan ham shug‘ullanmasliklari zarur. Kunni faqat bayramona tarzda o‘tkazishadi.

Rosh Hashanah (Yahudiylarning yangi yili – aniq tarjimada “yil boshi”) bu yangi yilning diniy bayrami emas. Bu bayram ma’naviy ahamiyatga ega, insoniyatning tug‘ilgan kuni va dunyoning yaratilishi kuni hisoblanadi. Bu birinchi odam, Odam ato, aynan shu kunda yaratilgan deb ishoniladi.[5] Rosh Hashanah bayrami yangi yil boshlanishi va eski yilning nihoyasi ramzi hisoblanadi. Bu paytda yahudiylarga o‘tgan yil davomida o‘z harakatlarini tahlil qilib, yil boshiga tayyorgarlik ko‘rish topshiriladi. Shu kuni dasturxon “to‘kin-sochin” bo‘lib, yilning baxtli kelishiga tilak bildiriladi. Ko‘plab taomlar tortiladi. Ushbu bayram sentabr yoki oktabr oyi boshlarida nishonlanadi.[4]

Yom Kipur (Qiyomat kuni) - Xudo odamlarning harakatlarini tahlil qilib, ularning taqdirini hal qiladigan qiyomat kuni. Bu insonning o'z harakatlari va fikrlari haqida o'ylashdan boshqa narsa qilmasligi kerak bo'lgan yagona kundir. [1] Ushbu kunda Buxoro yahudiylari qilgan barcha gunohlari uchun tavba qilishadi. Yom Kipur marosimi munosabati bilan yahudiylar ro'za tutishlari shart va kunni ibodat bilan o'tkazishadi. Ushbu bayram sentabr yoki oktabr oyida nishonlanadi.

Sukkot – chayla yoki chodirlar bayrami Yom Kipur dan 4 kun o'tib boshlanadi va bir hafta davom etadi. Bu vaqt mobaynida urf-odatga ko'ra, yahudiylarning Misrdan chiqib ketib keyin sahroda sarson bo'lib yurishlarini eslab, sukka (chaylada)da ovqatlanishga buyurilgan.[2]

Hanukka bayrami yahudiylarning mo'jizakor bayramlaridan sanalib, e'tiqodga ko'ra mazkur bayram miloddan avvalgi 164-yilda Iyeguda Makkavey qo'shining Shoh Antioh ustidan erishgan g'alabasi sharafiga nishonlanadi Afsonaga ko'ra, ma'badda lampalardagi olovni yoqish uchun faqat bir kunlik moy mavjud edi, ammo mo'jizaviy ravishda u 8 kunga yetdi. Shu kunlarda bu voqeani xotirlab, maxsus chiroq – hanukkada har kuni bittadan sham yonib turadi. Ushbu bayram dekabr oyida nishonlanadi.[1]

Yahudiylar tarixida yahudiy xalqining tarqalishi bilan bog'liq to'rtta qayg'uli sana mavjud. Bu kunlar ro'za tutish, maxsus ibodatlar va urf-odatlar bilan xotirlanadi. Bular:

- 1.Navuxodonosor tomonidan Quddusni qamal qilinishining boshlanishi;
- 2.Quddus devorining birinchi buzilishi;
- 3.Birinchi va ikkinchi ibodatxonalarining vayron bo'lishi;
- 4.Gedaliyaning ro'zasi – Gedaliyaning o'ldirilishi, birinchi ma'badni vayron qilishning oxirgi oqibati – Yahudiylarning Isroildan butunlay quvulishi.[4]

Ro'zaning asosiy maqsadi qalblarni uyg'otish va tavbaga yo'l ochish, yomon ishlar, baxtsizliklarga olib kelgan voqealar haqida eslatishdir. Jamoat ro'zalari

yahudiy xalqining tavba qilish, xotirlash orqali uygʻotishi uchun joriy qilingan. Baxtsizliklar toʻxtashi uchun har bir kishi oʻz harakatlari haqida oʻylashi, tushunishi va tavba qilishi kerak.

Buxoro yahudiylari urf-odatlariga koʻra voyaga yetgan oʻgʻil va qiz bolalar uchun ham marosimlar oʻtkaziladi. Oʻgʻil bolarning 13 yoshga toʻlganligi munosabati “ Bar-misva” , qiz bolalar uchun “ Bat-misva” yaʼni 12 yoshga toʻlganligi munosabati bilan sinagogada oʻtkaziladigan marosimlardir. Ushbu bayram oʻzbeklarning oʻn uch yilda bir marta nishonlaydigan muchal bayramiga oʻxshab ketishi bilan ajralib turadi.

Xulosa qilib aytganda Buxoro yahudiylarining oʻziga xos marosim va bayramlari anʼanalari doimiy ravishda oʻtkazilib kelingan. Har bir millat oʻz moddiy va maʼnaviy madaniyatini qaysi hududga koʻchib borgan boʻlsa ham doimiy ravishda qoʻllanilib kelinganligini koʻrishimiz mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Мухамедов Ш. Бухарские евреи (вопросы религии, истории, праздники и обычаи). –Бухоро. Издательство “Бухоро”, 2007.
2. Emelyanenko T. *Central Asian Jewish Costume // Facing West: Oriental Jews of Central Asia and the Caucasus.* –Amsterdam. 1997
3. Амитин-Шапиро З. *Очерк правового быта среднеазиатских евреев.* – Ташкент; Самарканд: Узбекское государственное изд-во, 1931
4. Гитлин С. *Исторические судьбы евреев Средней Азии.* Тель-Авив. “Медиа-Галь”, 2008
5. Бабаханов И.М. *К вопросу о происхождении евреев-мусульман в Бухаре // Советская этнография.* 1951
6. Datxayev Y.I.. *О Бухарских евреях.* Нью-Йорк.1995